

LA BAUMA D'EN NOGUER

LES RESTES DEL NEOLÍTIC ANTIC DEL JACIMENT OBREN ESPERANCES D'ARRIBAR AL PALEOLÍTIC

>> Volta d'entrada a la cova de la Bauma d'en Noguier.

L'Alta Garrotxa és un massís singular, únic, amb personalitat pròpia, ben definit a tots nivells: geografia, paisatge, geologia, fauna, flora... i també en l'aspecte antròpic o cultural: les ermites romàniques, les masies, els prats, els conreus, les feixes, els molins, les carboneres o les fargues són un testimoni inequívoc del trànsit i de l'ocupació humana durant centúries en aquest particular territori. Tenim constància que la presència humana a la zona és antiga de debò: es remunta com a mínim al paleolític mitjà (res-

La cova de la Bauma d'en Noguier és l'últim jaciment arqueològic descobert a l'Alta Garrotxa. Les excavacions iniciades l'any 2009 han posat al descobert evidències d'estades humanes des del neolític antic fins avui. L'objectiu principal de la recerca, però, és la localització del període paleolític.

ALBERT AULINES, FRANCESC XAVIER MEDINA, JOAQUIM PLANAS I JOAN ABAD > TEXT I FOTOS

tes arqueològiques a la cova 120 i a la cova dels Ermitons) i té continuïtat durant el neolític (poblat de Plansallosa, cova s'Espasa o cista amb túmul de la Creu de Principi), el calcolític (Bauma del Serrat del Pont, cova del Cadabre o cova d'en Jaume Puigmal), l'edat de bronze (cova de la Pólvara, cova de les Monges o Bauma del Serrat del Pont) i, molt més minsament, també durant els períodes ibèric i romà. Tot i aquest bagatge patrimonial, moltes més històries humanes ja passades en el fe-

réstec massís de l'Alta Garrotxa encara s'havien mantingut recòndites fins avui. Les darreres descobertes han tingut lloc en un nou jaciment arqueològic començat a excavar l'any 2009: la cova de la Bauma d'en Noguier.

La tardor de l'any 2009 vam començar l'excavació de la Bauma d'en Noguier, una cova que forma part del terme municipal d'Albanyà (Alt Empordà) i que fins ara havia restat inèdita per als amants i estudiosos del patrimoni històric i cultural de l'Alta Garrotxa. La nostra intervenció ha posat al descobert en aquesta cavitat una presència continuada per part dels humans des del neolític antic epicardial fins avui. De moment, però, no s'hi ha trobat cap evidència d'èpoques anteriors, concretament del paleolític mitjà, la localització del qual és l'origen del nostre interès arqueològic per la Bauma d'en Noguier. Actualment l'excavació continua i, a més de profunditzar

A més de profunditzar en la prehistòria recent i els períodes històrics ja identificats, es manté ben ferma la hipòtesi d'acabar trobant-hi també evidències d'edat paleolítica

en la prehistòria recent i els períodes històrics ja identificats, es manté ben ferma la hipòtesi d'acabar trobant-hi també evidències d'edat paleolítica.

L'Alta Garrotxa prehistòrica

La primera referència documental de la prehistòria a l'Alta Garrotxa és un article publicat l'any 1934 per Joaquim Danés al *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* amb el títol «El cor de la Garrotxa. La cova dels Ermitons i del Bisbe». Les troballes realitzades per Danés en aquestes dues coves (punxons d'os polit i fragments de terrissa) van representar l'inici de la recerca de la història humana més antiga del massís de l'Alta Garrotxa.

La investigació sistemàtica de la prehistòria de l'Alta Garrotxa, però, ha tingut lloc a partir de la dècada dels vuitanta del segle passat, sobretot a l'àrea de la vall del Llierca, on s'han investigat de forma regular i continuada diversos jaciments (cova 120, cova dels Ermitons, Bauma del Serrat del Pont o Plansallosa), que han esdevingut punts de referència per a l'estudi prehistòric regional.

La cova de la Bauma d'en Noguer

La Bauma d'en Noguer està situada al sector oriental del massís de l'Alta Gar-

>> Un mirador d'Albanyà, pocs metres abans de descendir a la cova de la Bauma d'en Noguer.

rotxa, en els cingles de la Parada, entre els nuclis de població de Lliurona i Albanyà, just a la zona límit amb la plana empordanesa i per on també discorren les aigües del riu Muga. Té una altitud de 558 metres sobre el nivell del mar i les seves coordenades geogràfiques són 42° 17' 707" – 2° 42' 630".

Hi ha dos trets d'aquesta cova que la fan destacable i atractiva per a l'arqueologia: la seva situació geogràfica (és una excel·lent talaia natural de la vall de la Muga en la zona de contacte entre el massís de l'Alta Garrotxa i la part occidental de la plana empordanesa) i la seva estructura (tant la volta d'entrada –que té l'aparença d'un arc apuntat típic del període gòtic– com la seva se-

dimentació interna presenten un bon estat de conservació que suggereixen la possibilitat de trobar-hi restes fòssils intactes). Però, a la vegada, presenta un enorme handicap de cara a la intervenció arqueològica: la seva dificultat d'accés. El trajecte fins a la cova és de llarga durada (tres quarts d'hora des de Lliurona) i, a més, s'han de vèncer uns corriols abruptes i de mal transitar, la qual cosa complica, i molt, el tràgic dels materials d'excavació.

Una nova aventura arqueològica

Abans de la nostra intervenció de l'any 2009, a la Bauma d'en Noguer no s'hi havia realitzat cap excavació rellevant, fos tipus formal o clandestí. La dificultat d'accés i el fet que la seva situació en l'entorn natural dels cingles de la Parada passi completament desapercibuda són les dues raons que expliquen per què fins ara aquesta cova havia restat inèdita per a l'arqueologia.

El centre d'estudis al qual pertanyem, l'Associació Arqueològica de Girona, fa gairebé quaranta anys que es dedica a la recerca i divulgació de la prehistòria de les comarques gironines. Entre altres, l'Associació ha localitzat jaciments tan importants com el Puig d'en Roca, el tecnocomplex la Selva, el Pla de Sant Gregori, la Balma de la Xe-

Abans de la nostra intervenció, a la Bauma d'en Noguer no s'hi havia realitzat cap excavació rellevant, fos de tipus formal o clandestí

meneia o la Draga. És en aquest context on cal situar el nostre interès per la Bauma d'en Noguer: com un episodi més en el nostre afany per participar directament en l'apassionant aventura arqueològica de comprendre l'origen i l'evolució biològica i cultural de l'*Homo sapiens* a la bioregió de Girona.

Del neolític als nostres dies

A data de juny de 2010 ja podem afirmar que la nostra hipòtesi s'ha confirmat, perquè hem trobat suficients fòssils que ens informen de l'estada humana en aquesta cova en diversos moments de la història des del neolític antic fins avui.

El neolític antic epicardial ha estat identificat a partir d'un fragment ceràmic imprès amb la petxina *Cardium edule* i d'un fragment polit de quar-sita. De l'edat del bronze hem trobat més de tres-cents objectes: vas amb apèndix de botó cilíndric del tipus ceràmiques de Polada, olla amb vora impresa ungulada, fragments amb decoració de dos cordons, nansa de cinta amb mamelló d'un recipient de cuina, base d'urna acanalada amb un doble traç d'influència hallstàtica, tapadora d'urna amb vora exvasada, fragment de colador d'un vas destinat al trac-

tament de productes làctics, motlle de sorrenca fragmentat per fabricar algun objecte espatulat, plat acanalat per la superfície interna típic de les urnes bisellades, tassa carenada, plat/tapadora amb acanalats, plat tronco-cònic amb vora bisellada i escudella carenada de tradició forana... Del període ibèric, dos fragments de ceràmica comuna oxidada. De l'època romana, una arracada de bronze de secció romboïdal. De l'edat mitjana, una vora de ceràmica que es pot atribuir al segle X o al segle XI. I, finalment, de les edats moderna i contemporània, una gran quantitat de ceràmica vidriada del tipus la Bisbal, una presència important de terrissa negra del tipus de Quart, tres fragments de ceràmica policromada, un fragment d'un bol català del segle XVII, quatre pedres fogueres de sílex, sivelles i claus de ferro, un morabatí de coure de l'any 1719 amb la inscripció del rei Felip V i materials mili-

tars del segle XVIII (set bales de plom i un botó militar de coure que porta la marca «République française»).

A la recerca del paleolític

Una vegada provat que la Bauma d'en Noguer ha estat una cova sovintejada pels humans a partir del neolític antic, ara l'estratègia a seguir s'orienta a assolir dos objectius: el primer és analitzar minuciosament les restes ja descobertes de la prehistòria recent i de la història pròpiament i intentar trobar els nivells arqueològics *in situ* d'aquests períodes; el segon, i principal, és la localització d'evidències que es puguin atribuir al paleolític. Són dos els arguments que ens fan pensar que a la Bauma d'en Noguer també hi pot acabar apareixent aquesta fase paleolítica: la potent sedimentació de la cova i el fet que al massís de l'Alta Garrotxa i a l'oest de la plana empordanesa ja s'hi hagi reconegut la presència neandertal (a la cova 120, a la cova dels Ermitons i a les Escaules).

Aquesta hipòtesi es veu reforçada per algunes de les principals línies d'investigació que actualment estudien el fenomen neandertal a nivell mundial. En concret hi ha dos aspectes remarcables. El primer és la teoria que consi-

El neolític antic epicardial ha estat identificat a partir d'un fragment ceràmic. De l'edat del bronze hem trobat més de tres-cents objectes

dera que el sud del continent europeu (i, per tant, la península Ibèrica) va ser una àrea d'ocupació contínua durant el període neandertal, en contrast amb les regions del nord europeu, on la presència neandertal hauria estat més intermitent. El lector interessat en aquesta qüestió pot consultar el capítol 2 («Medio natural y ecología») del llibre *Los neandertales*, d'Antonio Rojas, publicat a principi d'aquest 2010. El segon aspecte es refereix al característic estil de vida dels neandertals en relació amb les causes finals de la seva extinció. Els estudiosos cada vegada tenen més en consideració els factors d'ordre local o regional per comprendre l'origen, l'evolució i la posterior desaparició d'aquesta espècie humana, tal com diu Kate Young en un article publicat a la revista *Investigación y Ciencia* l'octubre de 2009: «Pero los científicos están de acuerdo en lo siguiente: sin decantarse por si fue el clima o la lucha con *Homo sapiens*, o una combinación de ambos, la causa final de la extinción de los neandertales, los factores precisos que condujeron a la desaparición de las poblaciones de esos homínidos variaron de una a otra. En algunos casos la causa pudo ser la enfermedad; en otras, la endogamia. Cada valle tendría su propia historia».

Un nou jaciment prehistòric a l'Alta Garrotxa

La nostra intervenció a la Bauma d'en Noguer ha fet possible localitzar un nou jaciment prehistòric a l'Alta Garrotxa. En el context de l'estudi i valoració del patrimoni històric i cultural d'aquest massís garrotxí, això ja és una novetat arqueològica destacable, perquè ja feia anys que no s'hi havia produït una troballa similar. L'excavació a la Bauma d'en Noguer encara és ben viva, continua avui dia, i no sabem què ens oferirà en el futur. Potser, tal com volem suposar nosaltres, en les cotes més profundes de la cova finalment hi acabaran apareixent evidències d'edat paleolítica. Si fos així, aleshores la novetat arqueològica seria de dimensions molt més rellevants, tenint en compte com n'és de difícil trobar jaciments de cronologies velles, no només a l'Alta Garrotxa sinó arreu del món.

De moment només disposem de fets contrastats i d'expectatives de futur.

Cada un dels nostres moviments és una nova aventura i una autèntica capsa de sorpreses: estem realitzant investigació en estat pur

És un fet provat que, amb la Bauma d'en Noguer, l'Alta Garrotxa disposa des d'ara d'un nou jaciment prehistòric. Però el veritable *leitmotiv* de la nostra recerca, allò que ens motiva a continuar l'excavació, és intentar trobar rastres d'antigues vivències d'homínids. El que engresca el nostre equip de treball és la possibilitat de desenterrar i desxifrar allò més antic i desconegut. Per a nosaltres és un gran repte. Cada un dels nostres moviments és una nova aventura i una autèntica capsa de sorpreses: estem realitzant investigació en estat pur. La nostra inquietud per esbrinar les fases més antigues de la història humana a la bioregió de Girona és l'única raó que ens ha conduït a descobrir aquest jaciment prehistòric a l'Alta Garrotxa. I continua essent el mòbil que ens esperona a seguir la tasca arqueològica amb l'expectativa de comprovar si finalment a la Bauma d'en Noguer també hi haurà evidències d'ocupacions humanes del període paleolític.

Albert Aulines, Francesc Xavier Medina, Joaquim Planas i Joan Abad
són membres de l'Associació Arqueològica de Girona.

PER SABER-NE MÉS: [RdGLINK](#)

FIGUERES, 1936: LA GUERRA DELS LLIBRES

EL COMITÈ ANTIFEIXISTA VA TROBAR
A LA BIBLIOTECA POPULAR TÍTOLS
QUE CALIA PROHIBIR

El setembre de 1936, el Comitè Antifeixista de Figueres va depurar 200 llibres «políticament incorrectes» del fons de la Biblioteca Popular de la ciutat. L'actitud decidida de la seva directora, Adela Riera i Carré, va permetre la preservació d'aquest lot i de molts altres fons confiscats. Aquest és el primer de dos articles dedicats a les depuracions i pressions sofertes per la biblioteca de Figueres durant la Guerra Civil i la postguerra.

SEBASTIÀ ROIG > TEXT

Una sèrie d'incendis devastadors van esborrar de la faç de la terra la mítica biblioteca d'Alexandria. Des d'aleshores, un dels malsons recurrents de qualsevol bibliotecari és que les flames devorin els llibres que té al seu càrrec.

El 5 d'agost de 1936, la directora de la Biblioteca Popular de Figueres, Adela Riera i Carré, devia recordar les flamarades alexandrines quan va rebre la visita d'un membre del Comitè Antifeixista que li ofería tots els llibres trobats en els edificis expropiats, amb una excepció: «que no fossin ni dretistes ni dogmàtics, ja que aquests pensen cremar-los» (Llibre diari núm. 4. Biblioteca Popular de Figueres).

Riera li va aconsellar que guardessin aquests fons fins que els supervisés un tècnic, però no el va convèncer.

Quan l'home va ser fora, la directora va telefonar a la central de Biblioteques de Barcelona; tot i que no hi va trobar Jordi Rubió, director de la Biblioteca de Catalunya i la Xarxa de Biblioteques Populares, els va fer saber que s'oferiria al Comitè per supervisar aquests llibres i evitar la destrucció d'obres de valor.

L'endemà, la bibliotecària es va entrevistar amb Enric Sellés, el delegat de Cultura del Comitè. Sellés va acceptar que Riera els ajudés amb els fons obtinguts, però va mantenir

**Setembre del 36:
el Comitè retira 200
volums de la Biblioteca
Popular de Figueres.
Volen cremar-ne
la meitat**

COL·LECCIÓ PARTICULAR, FAMÍLIA ROCA RIERA.

>> *Adela Riera i Carré,
cap al 1927.*

la voluntat de «destruir tots els llibres de caire catòlic» i que no tinguessin «un vertader interès bibliogràfic». Després de la trobada, Riera va escriure a Jordi Rubió: «No coincidim i temo un xoc. [...] Una vegada anem a la tria, que és el que volen que es faci, no quedarà altre remei que transigir. Abandonar els llibres crec que seria molt pitjor, potser es perdria algun